

RAZPRAVA O BENEŠKI SLOVENIJI V LETU 1866

Fran Zwitter: ZNAČAJ »PLEBISCITA« V BENEČIJI

Omejil bi se samo na to, kar je dr. Šiškovič povedal o takoimenovanem plebiscitu med beneškimi Slovenci leta 1866. O tem se je že enkrat, če se prav spominjam, razpravljalo na enem od zborovanj ali pa morda na kakšnem predavanju Zgodovinskega društva in sicer docent dr. Beran, ki je tukaj navzoč in bi bil bolj kompetenten kot pa jaz, da se oglasi k besedi. Jaz bi v bistvu samo nekoliko razširil to, kar je povedal dr. Šiškovič. V bistvu so plebisciti nek akt, ki naj odloča o pripadnosti določenega ozemlja eni ali drugi državi. Zaradi tega so plebisciti odrejeni navadno v mirovnih in drugih pogodbah. V tem primeru, kolikor se jaz spominjam, ni bilo nič določenega o kakem plebiscitu, ampak je bilo enostavno določeno, da Benečija pripada Italiji. Druga stvar je v tem, da se plebiscit izvaja na nek način pod mednarodno kontrolo. Tukaj ni bilo nobene mednarodne kontrole. To je enostavno bil interni akt italijanske vlade na ozemlju, kjer je že veljala njena oblast. Končno bi opozoril na to, da se pri nas dostikrat napačno razumeva, čeprav tega seveda nihče ni izrečno trdil, da naj bi šlo tu za specialen plebiscit za ozemlje beneških Slovencev. V resnici je bil to plebiscit o Benečiji, torej vsej Benečiji, kjer so beneški Slovenci predstavljali morda en odstotek vsega prebivalstva, 99 odstotkov je bilo pa Italijanov in Furlanov. Kakšen plebiscit je to, če je to enotno ozemlje, kjer se ni nič odločalo o tem, da se bodo rezultati plebiscita upoštevali morda po posameznih sektorjih, občinah itn. V bistvu gre tu, kakor je dr. Šiškovič to že nakazal, za prakso, ki izhaja pravzaprav od Napoleona I., čeprav je prve plebiscite uvedla že francoska revolucija v prvih letih svojega obstoja. Napoleon, ki je v bistvu uvedel vojno diktaturo, je to vojno diktaturo hotel opravičiti s tem, kar se danes imenuje referendum, se pravi z notranjepolitičnim glasovanjem vseh državljanov, ki imajo volilno pravico, o določenem vprašanju. Znani so Napoleonovi plebisciti, ki so zmeraj dajali veliko večino zanj, dokler je bil na oblasti. To je kopiral, kakor mnoge druge stvari, Napoleon III. To je prevzela piemontsko-italijanska država ob svojem formiranju. Tu imamo plebiscite v vseh pokrajinah, ki se priključijo. Toda teh plebiscitov ni določala nobena mednarodna pogodba, niso bili pod nobeno mednarodno kontrolo in so bili izvedeni enostavno po italijanskih oz. piemontskih oblasteh, ki so imele takrat že oblast nad temi ozemlji. Torej bi mogli mi govoriti v resnici res samo o kakih referendumih, če hočete, ampak ne o plebiscitih. Znana stvar je seveda, da so bile tukaj vsepovsod v Italiji ogromne večine za priključitev Italiji. Gotovo je, da je bila to napredna rešitev; ampak na drugi strani je pa realistično vzeto res, da so zlasti v Južni Italiji imeli Bourboni še zelo mnogo pristašev, kar pa rezultati teh plebiscitov ne dokazujejo. Strinjam se popolnoma z dr. Šiškovičem, ki je rekel, da tu ne smemo iskati preglobokih vzrokov v naprednosti ene in reakcionarnosti druge države. Če bi bil tak plebiscit na Goriškem, bi gotovo izpadel čisto drugače, seveda kot resnični plebiscit. To ne bi pomenilo, da so bili beneški Slovenci bolj napredni kot goriški itd.

Želel pa bi, da bi o plebiscitu v Beneški Sloveniji, o vprašanju, ki straši še danes po vseh mogočih knjigah in učbenikih, govorili še drugi.

Jaromir Beran: PLEBISCIT IN RAZMEJITEV V BENEČIJI (1866 IN 1867)

(Avtor je svoj diskusijski prispevek razširil in ga pod gornjim naslovom objavljamo v tej številki »Zgodovinskega časopisa«.)

Vasilij Melik: ŠE NEKAJ POJASNIL O BENEŠKEM PLEBISCITU

Ko že govorimo o beneškem plebiscitu, bi se oglasil k besedi še jaz, saj sem razpravljal o njem v svojem predavanju v Beneški Sloveniji leta 1975.¹ Plebiscitov v zvezi z zedinjevanjem Italije je bilo v letih 1860—1870 šest; štirje v letu 1860, peti v Benečiji 1866, šesti v papeški državi 1870. Pet plebiscitov je govorilo o združitvi z Italijo kralja Viktorja Emanuela II., eden (aprila 1860) o združitvi Nice in Savoje s Francijo. Kakor beneški je tudi ta plebiscit sledil meddržavni pogodbi, ki je že

¹ Izšlo v slovenščini v zborniku Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni, Ljubljana 1975, str. 472—478, v italijanščini pa v zbirki predavanj La storia della Slavia Italiana, San Pietro al Natosone — Trieste 1978, str. 103—117.

odločila o usodi ozemlja, pogodbi v Torinu, ki je mesec dni prej prepustila Nico in Savojo Franciji. Če primerjamo rezultate vseh teh šestih plebiscitov med seboj, se nam pokaže, da je le prvi v Toscani dal večje število negativnih glasov (skoraj 15.000) in precej neveljavnih glasov (skoraj 5000). Vendar je bilo tudi tu za združenje z Italijo 95 % glasov. Vsi ostali plebisciti so imeli pozitivnih glasov od 98,9 % (Rim) do 99,99 % (Benečija). Abstinenca je bila različna — največja v Markah (36 %), najnižja v Savoiji (3 %). Na žalost pa ne vemo, kolikšna je bila v Benečiji. Po številu glasujočih v primerjavi s številom prebivalstva bi sodili, da ni mogla biti velika. Po svoje najbolj zanimiv in poučen za primerjavo je rezultat v Nici. V tej pokrajini, Garibaldijevi domovini, je gotovo bil določen odpor proti zedinjenju s Francijo. Kazal se je v mesecu pred plebiscitom tudi v nekaterih javnih manifestacijah. Gotovo je bilo nasprotnikov Francije več kot 160, kolikor jih je glasovalo proti združitvi. Abstinenca je znašala 15 %, kar pa je bilo manj kot povprečno v italijanskih plebiscitih.

Vse to nam kaže, da so bili vsi ti plebisciti manifestativni plebisciti, pri katerih so nasprotniki potihnil, velik del pa jih je glasoval (iz strahu, oportunitizma ali drugih vzrokov) proti svojemu prepričanju z »da«. Vse je bilo odločeno, v splošnem zmagoslavnem razpoloženju je bilo skoraj nemogoče plavati proti toku. Tudi način glasovanja nam to kaže. Propagande proti ni bilo in je ni moglo biti, glasovanje pa se je odvijalo kot slovesnost. Naj citiram nekaj tedanjih poročil: »Plebiscit je slovesno odprl škof, ki je s svojo duhovščino začel glasovati«, »Kraljevi komisar spremlja škofa k glasovanju in ta odda svojo glasovnico med velikanskim aplavzom prebivalstva«, »Župniki glasujejo na čelu kmetov«. Velika večina je glasovala javno, pred očmi vseh. V Furlaniji (z ozemljem beneških Slovencev) je bilo 144.988 glasov za zedinjenje, samo 36 ljudi je glasovalo z »ne« — od teh večina (25) v eni sami občini (Coseano). Za merjenje resničnega ljudskega razpoloženja, za presojanje, koliko ljudi je bilo za in koliko proti, so ti plebisciti popolnoma brez vrednosti. Imena plebiscit bi jim sicer zaradi tega ne spreminjal v referendum, ker je referendum tudi nekaj drugega.

Karel Šiškovič: »PLEBISCIT« IN BENEŠKI SLOVENC

Ne bi bilo slabo, da se pogovorimo o italijanskih plebiscitih, ker izgleda, da sem bil v referatu nejasen ali pa da odpiramo odprta vrata. Dejstvo je, da sem želel precizirati nejasnost, ki obstaja prav v zvezi s plebiscitom 21.—22. oktobra 1866 v zvezi z lombardsko-beneškim kraljestvom in ne pa glede Benečije. So nejasnosti okrog tega, ali je tedaj bila res možna opredelitev med Italijo in Avstrijo. V svojem referatu sem hotel spodbiti to tezo, ker menim, da še vedno delno obstaja v slovenskih krogih to tolmačenje, češ da je šlo za opredelitev, čeprav tega ni bilo. Menim, da sem to precej jasno povedal. V svojem referatu nisem nameraval podati zgodovine plebiscita. Zadovoljen sem, da sem danes slišal dr. Berana, ki sem ga poslušal leta 1968 tudi v Novi Gorici in sem pričakoval, da bo tedanje njegovo zelo dobro izvajanje o plebiscitu čim prej izšlo, ker bi služilo določenim študijam in našem delu. To njegovo predavanje je dobro, ker bi lahko služilo kot tema za disertacijo. Zato se zahvaljujem dr. Beranu, ker se je oglašil in je ponovil stališče, ki ga je zavzel 1968 v Novi Gorici. Hotel sem tudi poudariti, da sem sledil pozivu dr. Zwittra in sem v svojem referatu skušal podati širšo opredelitev in karakterizirati Italijo, ki se je predstavljala Benečanom 1866. leta, in plebiscite, ki so bili značilnost združitve Italije. Plebisciti so bili interni in ne mednarodno pravni akt. Interni akt je bil tudi plebiscit 1866. Nisem nameraval ponavljati, da je bila 3. oktobra podpisana dunajska mirovna pogodba med Italijo in Avstro-Ogrsko, da je 10. oktobra francoski veleposlanik v Benetkah izročil Lombardsko-beneško kraljestvo odposlancem italijanske vlade in da je bil plebiscit šele 21.—22. oktobra. Zato v tistem trenutku ni šlo za opredelitev mednarodnega značaja, šlo je zgolj za manifestativno opredelitev internega značaja. Iz tega je razvidno, da je 90-tim odstotkom tedanjih nepismenih družinskih poglavarjev slovenske Benečije bilo to politično jasno: zato so tudi glasovali z »da«, z enim samim »ne«, ki ga je italijanska policija tudi našla, ker je bil nek duhovnik. Drugih možnosti ni bilo, saj je bilo ozračje pač takšno. To sem hotel poudariti v referatu.

Pozivam pa vse, ki bi hoteli napisati zgodovino tega plebiscita, ki teži še danes zavest in vest določenih ljudi, naj to storijo čimprej. V svojem referatu sem na splošno poiskal pot opredelitve okvira od 1866 do 1918, da se vidi izhodišče in da se spozna, kako je »plebiscit« prekinil, se pravzaprav vrnil v določeno dinamiko nacionalnega značaja, ki je zaradi dominantnih posledic priključitve k italijanski državi bila pretrgana, preusmerjena v druge tokove, kar je obtežilo vso nadaljnje zetje in bitje v Beneški Sloveniji.